

Психологія військової некомпетентності

Норман Діксон

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Тарас Тимо

© Видавництво «Наш Формат». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Передмова від українського видавця

Ви тримаєте в руках вельми незвичайну книжку. Це праця Нормана Діксона, почесного професора психології в Університетському коледжі Лондона, визнаного в академічних колах авторитетного дослідника, і водночас — людини з немалим бойовим досвідом на полях Другої світової війни. Вона давно стала і досі залишається класикою у своїй доволі особливій сфері — дослідженні психологічних причин військової некомпетентності. Попри те що вперше ця праця вийшла пів століття тому, ще в 1975 році, сьогоdnішній український читач — військовий, психолог чи просто людина, занурена в інформаційний потік нашої війни, — буде вражений її актуальністю. На превеликий жаль, абсолютну більшість описуваних автором військових помилок, провалів і їхніх психологічних причин ми й досі можемо спостерігати на власні очі — хтось із новин, а хтось і з окопів. Тож ми передаємо цю книжку в руки вдумливого читача, особливо військового, в надії, що вона допоможе краще зрозуміти причини тих недоліків військового управління, з якими ми маємо справу, і працювати над їх виправленням.

Автор аналізує історію воєнних провалів британської армії за останнє століття і намагається углядіти їхній зв'язок із психологічними особливостями людей, відповідальних за них, щоб відтак спробувати накреслити певні шляхи, як запобігти повторенню цього в майбутньому. Уже саме поєднання воєнної історії, дослідження організаційної поведінки армії, і психології доволі унікальне. Ми можемо згадати чимало книжок про психологію політичного лідерства, бізнесу, романтичних стосунків, споживання та щоденного життя, однак такі масштабні праці про психологію військової справи дуже рідкісні. Наявні дослідження про «психологію війни» здебільшого орієнтовані на професійну

аудиторію (психологів, психотерапевтів, соціальних працівників) та зосереджені на питаннях травми, ПТСР, поверненні ветеранів до мирного життя, або ж — на системі військової мотивації. А книжка професора Нормана Діксона зовсім про інше: його цікавить насамперед зв'язок між вадами й патологіями особистості та воєнними катастрофами, спричиненими ними, а також — можливі пояснення дисфункційності й токсичності, притаманних внутрішній культурі військових структур.

Книга ділиться на три частини. У першій із них — довгому історичному екскурсі — автор подає огляд воєнних провалів, починаючи з розгромних поразок Кримської війни в середині XIX століття і до трагічного фіаско Арнемської операції 1944 року. У повітрі, на землі й на морі, у близькосхідних пустелях та в індійських джунглях, на островах Малайзії і в горах Афганістану, у боях із військами російського царя, ополченням бушменів чи танковими дивізіями Райху, британська армія показала приклади не лише звитяги і самопожертви, але й неймовірних прорахунків командування і провалів у комунікації. Норманові Діксонові вдається майстерно занурити читача в атмосферу кожної з описуваних ним воєнних катастроф і показати, що причиною їх були не стільки непереборні об'єктивні фактори, скільки епічних масштабів некомпетентність, впертість і психологічні комплекси відповідних воєначальників. Автор описує провали власної армії з безпощадною чесністю, приправленою добірним британським сарказмом, що врешті дає ефект певного трагікомізму. Останній добре відомий військовим як «чорний армійський гумор», однак власне гумору в ньому насправді не багато. Дивлячись на таку демонстрацію безглуздої амбітності, безвідповідальності і байдужості до життя людей у виконанні британської армії (за визнанням самого автора — чи не найуспішнішої армії світу), можна лиш уявити, якою була ціна воєнних ескапад інших, набагато

менш гуманних та ефективних армій за останні століття. На тлі цього, крилатий вислів про те, що «історія пишеться кров'ю героїв», хочеться доповнити словами про те, що писарями її часто є зверхні і самовпевнені дурні...

Однак Норман Діксон не ставить собі завдання просто висміяти провали британських військових чи дати в руки пацифістам яскраву агітку про те, яка армія погана. Зрештою, сам він — офіцер, що присвятив військовій службі десяток років життя перед тим, як розпочати кар'єру академічного психолога. Його мета — спробувати конструктивно розібратися у причинах, які зумовлюють системні вади у військовому командуванні, дають змогу траплятися й багаторазово повторюватися жакливим помилкам, і спонукають загалом непоганих і недурних людей поводитися ірраціонально та згубно.

Тож другу частину своєї книжки він присвячує аналізу тих елементів британської культури загалом, і армійської субкультури зокрема, які, на його думку, можуть пояснити деякі із цих проблем. Тут слід підкреслити, що автор не підходить до предмету свого дослідження зі зверхньою легковажністю, наче він знає всі відповіді на складні питання. Натомість Діксон визнає, що жакливі прояви некомпетентності та неефективності, що коштують тисячі життів, не домінують у військовій системі, а є прикрими винятками з правила. Подібно, як рак, який може вражати людський організм, вони є своєрідною платою за складність структури, ризиком, прихованим у її багатофункційності. Тож автор намагається зробити перший крок у виявленні цих вад і загально, широкими мазками, у першому наближенні представити ті фактори, які, на його думку, мають вплив на формування військової некомпетентності.

Тут автор оперує актуальними для свого часу і контексту суспільними реаліями і психологічними теоріями, які іноді можуть викликати в сьогоdnішнього читача, особливо добре обізнаного з

найновішими досягненнями у психології, поблажливу посмішку. Хтось скаже, що автор занадто безапеляційно й грубо користується поняттями фройдівського психоаналізу, надмірно фіксується на анальних і сексуальних аспектах психології особистості, дозволяє собі поспішні і надто сміливі узагальнення тощо. Також навряд чи актуальним для нас звучатиме його аналіз проблем «джентльменського» виховання у британських школах-інтернатах чи ролі пуританських матерів у формуванні психологічних комплексів у дітей — майбутніх полководців. Однак для вдумливого читача, здатного піднятися над цими окремими деталями на певний рівень абстракції, буде очевидно, що попри зміну суспільного контексту, більшість спостережень Нормана Діксона все ще актуальні і цінні. Урешті-решт, природа людини залишається загалом незмінною, хай би як мінялися зовнішні умови її існування. Зі збільшенням технологічності війни і смертоносності наших озброєнь експоненційно зростає і ціна помилок, яких припускаються некомпетентні командири.

У третій частині книжки автор намагається показати певний зв'язок між особистими рисами деяких видатних воєначальників — за його словами, «найгірших і найкращих» — і їхнім стилем командування. Він зводить докупи елементи з попередніх частин видання: досвід військових провалів різних часів, свої спостереження щодо проблемних аспектів соціальної психології військових структур і психологічних патологій окремих відомих постатей (як-от Наполеон, Гітлер, Гімлер, Роммель, Жуков та ще багато військових і політичних лідерів). Автор намагається вловити і виокремити певні спільні риси як токсичних, так і позитивних військових лідерів. У цьому він вдається до поширених у свій час психологічних досліджень і теорій, які, знову ж таки, у чомусь застаріли і були відкореговані за останні десятиліття, а в чомусь — навпаки знайшли підтвердження і подальшу деталізацію.

З припущеннями і висновками автора можнадесь не погоджуватися і сперечатися, але не можна заперечити, що зібраний і осмислений ним матеріал містить більше, ніж зерно істини. Спостерігаючи в наш час воєнні операції на кшталт «захоплення Києва за три дні» чи гарячкової «евакуації» армії США з Афганістану, щоденно читаючи в новинах про лобові штурми укріплених позицій маршовими колонами танків і БМП, які буквально у прямому ефірі розбиває артилерія і дрони, та, що гріха таїти, отримуючи повідомлення про деякі схожі кроки і з боку нашого командування, ми переконуємося, що військова некомпетентність, безрозсудність і безвідповідальність, на превеликий жаль, залишається гострою проблемою. Ми постійно чуємо голоси наших військових про те, що «ми або змінимося, або загинемо». Щиро сподіваємося, що видання цієї книжки буде нашим скромним внеском у зміни, так потрібні українській армії для перемоги.

...

Далі — у повній книжці «Психологія військової некомпетентності».
nashaknyga.com.ua